

RSn073 Čeština pro překladatele

1. Úvod a základní pojmy; zvuková stránka češtiny; grafická stránka češtiny; morfematika

Zbyněk Michálek

Obsah

Úvodní informace k předmětu

Osnova předmětu

O češtině obecně

Zvuková stránka češtiny

Grafická stránka češtiny

Morfematika

Domácí úkol

Úvodní informace k předmětu

- ▶ povolené absence: 3 (2 + příp. úvodní hodina); zaznamenáváno do IS záznamníku
- ▶ ukončení: zápočet 5 kr.
 - ▶ závěrečný test (teorie)
 - ▶ doplňovací cvičení (praxe)
 - ▶ oprava textu pomocí korektorských značek (praxe)
 - ▶ hranice 65 %
- ▶ literatura v sylabu v ISu
 - ▶ HOUŽVIČKOVÁ, M., HOFFMANNOVÁ, J.: *Čeština pro překladatele: základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. 2012.
 - ▶ SOCHROVÁ, M.: *Český jazyk v kostce: pro střední školy*. Praha: Fragment, 2009.
 - ▶ SOCHROVÁ, M.: *Cvičení z českého jazyka v kostce: pro střední školy*. Praha: Fragment, 2008. + klíč
 - ▶ NOVOTNÁ, A.: *Nový český jazyk v kostce pro SŠ*. Praha: Fragment, 2019.
 - ▶ MRÁZOVÁ, M.: *Nová cvičení z českého jazyka v kostce pro SŠ*. Praha: Fragment, 2019.
- ▶ prezentace budou ve studijních materiálech
- ▶ hodina ± teorie a praxe napůl, záleží na tématu
- ▶ poslední hodina 18. 12., 14 setkání, 9–10 témat, něco pravděpodobně odpadne, předtermín?
- ▶ plusové body za důležité informace, tipy, nápady apod. přínosné pro předmět, výuku
- ▶ **předmět o češtině, nikoliv praktické překlady apod.**

Obsah

Úvodní informace k předmětu

Osnova předmětu

O češtině obecně

Zvuková stránka češtiny

Grafická stránka češtiny

Morfematika

Domácí úkol

Osnova předmětu

- ▶ **úvod a základní pojmy; zvuková stránka češtiny; grafická stránka češtiny; morfematika**
- ▶ lexikologie; principy slovtvorby a rozšiřování slovní zásoby češtiny
- ▶ tvarosloví substantiv, příslovcí a předložek
- ▶ tvarosloví adjektiv, zájmen a číslovek
- ▶ tvarosloví sloves, spojek, částic a citoslovcí
- ▶ skladba – věta a výpověď, valenční a závislostní syntax, větné členy
- ▶ skladba – shoda přísudku s podmětem, interpunkce, aktuální členění větné, odchylky od pravidelné větné stavby, zápor ad.
- ▶ stylistika – základní principy a pojmy, stratifikace češtiny
- ▶ stylistika – funkční styly
- ▶ kompozice textu (textovost, členění textu, koherence, koheze)
 - ▶ něco, co chybí, nějaká zvláštní přání, vaše očekávání? (kdykoliv do mailu)

Obsah

Úvodní informace k předmětu

Osnova předmětu

O češtině obecně

Zvuková stránka češtiny

Grafická stránka češtiny

Morfematika

Domácí úkol

O češtině obecně

- ▶ úřední jazyk v České republice
- ▶ indoevropský, západoslovanský
- ▶ flexivní/flektivní
- ▶ stratifikace češtiny
 - ▶ spisovná čeština
 - ▶ hovorová čeština
 - ▶ nespisovná čeština
 - ▶ nářečí (dialekt) – územní hledisko
 - ▶ slang, argot – sociální hledisko
- ▶ úzus, norma, kodifikace
 - ▶ kodifikační příručky (výslovnost, pravopis, tvarosloví, skladba, význam slov)

Obsah

Úvodní informace k předmětu

Osnova předmětu

O češtině obecně

Zvuková stránka češtiny

Grafická stránka češtiny

Morfematika

Domácí úkol

Zvuková stránka češtiny

- ▶ fonetika (fón/hláška; → tvorba) × fonologie (foném; → funkce)
 - ▶ *prát* × *brát*, *val* × *vál*
- ▶ ortoepie × ortofonie
- ▶ homofon, homograf (nepravá homonyma)
 - ▶ *být* × *bít*, *led* × *let*
 - ▶ *bez* (předložka) × *bez* (keř), *panický* [paňický:] × *panický* [panyký]; *designovaný* × *designovaný*, *chatař* × *chatař*?
- ▶ samohlásky (vokály/monoftongy)
 - ▶ tóny, jádro slabiky, dají se zpívat
 - ▶ 5 krátkých (*a*, *e*, *i*, *o*, *u*)
 - ▶ 5 dlouhých (*á*, *é*, *í*, *ó*, *ú*) (*ó* dnes pouze v cizích slovech a citoslovcích; proč?)
 - ▶ stsl. *конь*, stč. *kóně* → *kuoň* → nč. *kůň*, r. *конь*, sk. *kôň*
 - ▶ navíc *grafémy* *y/ý*, *ů*, *ě*
- ▶ dvojhlásky (diftongy)
 - ▶ *ou* (český), *au*, *eu* (v cizích slovech)
 - ▶ české klesavé

Zvuková stránka češtiny

Rozdělení českých samohlásek			
podle polohy jazyka	přední	střední	zadní
vysoké	i/í		u/ú
středové	e/é		o/ó
nízké		a/á	
podle postavení rtů	nezaokrouhlené	nezaokrouhlené	zaokrouhlené

Zvuková stránka češtiny

- ▶ souhlásky (konsonanty)
 - ▶ šumy
 - ▶ někdy tvoří jádro slabik
 - ▶ *r, l, m (n)*
 - ▶ strč prst skrz krk
 - ▶ Chrt pln skvrn vtrhl skrz trs chrp v čtvrt Krč, prv zhltl čtvrt hrst zrn, škrť.
 - ▶ 25 souhlásek *b, c, č, d, d', f, g, h, ch* (spřežka), *j, k, l, m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, t', v, z, ž*
 - ▶ 3 *grafémy* navíc *q, x, w* (v cizích slovech)
 - ▶ některé důležité poziční varianty (alofony): neznělé *ř*, znělé *ɣ*, zadopatrové *ŋ*
 - ▶ ráz (přídech) ?
 - ▶ sokolím × s ?okolím, k ?Anně × к Анне
 - ▶ souhlásky znělé, neznělé, jedinečné
 - ▶ *směna* × *změna*

Zvuková stránka češtiny

Rozdělení českých souhlásek

způsob tvoření		sluchový dojem	akustická stavba		místo tvoření																
					bilabiály	labiodentály	alveoláry		postalveoláry	palatály		veláry	glotály								
centrální	nazální okluzivy	nazální explozivy	nekontinuální	matné		m		ɱ		n				ɲ		ŋ					
	orální okluzivy	orální explozivy				p	b				t	d			c	ɟ	k	g	ʔ		
	semiokluzivy	afrikáty									tʃ	dʒ									
	konstriktivy	frikativy	kontinuální	drsné			f	v	s	z	ʃ	ʒ			x	ɣ			ɦ		
	vibranty								ř	ř											
	aproximanty											r									
laterální				matné		ɸ							j								
hlasnost	znělost				-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+			
artikulační orgán					labiální		lingvální						glotální								
akustická stavba					gravisové		akutové				gravisové										
					nekompaktní				kompaktní												

Zvuková stránka češtiny

- ▶ slabika
 - ▶ jádro (vokál, diftong, slabikotvorné *r, l, m*)
 - ▶ *pst, pšššt?*
 - ▶ slabičné svahy (nejsou vždy: *i, in, ni, nin*)
 - ▶ slabiky zavřené/otevřené
 - ▶ nejmenší jednotka řeči, nenese význam
 - ▶ pobočná slabika (*rtuť, lžu, msta, jdu*)
- ▶ slovní přízvuk (akcent)
 - ▶ v češtině stálý (pevný) – vždy na první slabice (i tzv. *fonetického slova*) – a nepohyblivý: matka, od matky (v rj volný, pohyblivý a významotvorný)
 - ▶ hlavní a vedlejší: (nekonečný), velkolepý, o nekonečném
 - ▶ klitika (enklitika [příklonky], proklitika [předklonky])
 - ▶ Bál jsem se mu to dát.
-li bych si ho
- ▶ asimilace (spodoba znělosti)
 - ▶ progresivní (postupná): shoda [*schoda*]
 - ▶ regresivní (zpětná): shoda [*zhoda*]

Zvuková stránka češtiny

- ▶ větný přízvuk (přízvuk jádra výpovědi) – souvisí se slovosledem
- ▶ důraz, melodie, tónbr, frázování, tempo, pauzy
- ▶ kadence
 - ▶ u otázek zjišťovacích stoupavá (= antikadence)
 - ▶ jinak klesavá
- ▶ výslovnostní styly
 - ▶ výslovnost zvlášť pečlivá, základní (neutrální), hovorová (běžná) a nespisovná (nedbalá)
- ▶ rotacismus, sigmatismus (šišlání), koktání

Zvuková stránka češtiny

- ▶ diktát [dyktát], tip [typ], nikl [nykl], vanilka [vanylka], želatina [želatyna], diva [dýva/dyva], tik [tyk] ([ťik]), segedínský [segedýnský]/[segedínský], bonboniéra [bonbonyjéra]/[bonboňijéra], tis [tis], divizna [d'ivizna], dikobraz [dykobras]/[d'ikobras], Štefánik [štefánik]/[štefáňik], Maledivy [maledyvi], Apeniny [apenyiny], Niva [ňiva], klovatina [klovačina]
- ▶ bufet [bifé]/[bufet] → rod!, cottage [kotyč], croissant [kroasán], grapefruit [grejpfrut]/[grejpfrút]/[grefpfrujt], pointa [poenta], puzzle [pazl]/[pucle], gnocchi [ňoky], Carrefour [kárfúr], coleslaw [kchoulsló] ([koleslav]), smoothie [smúθí]

Obsah

Úvodní informace k předmětu

Osnova předmětu

O češtině obecně

Zvuková stránka češtiny

Grafická stránka češtiny

Morfematika

Domácí úkol

Grafická stránka češtiny

- ▶ abeceda, pravopis (ortografie), psací soustava, písmo
- ▶ grafém, písmeno (litera), číslice (cifra; číslovka, číslo), latinka (cyrilice, azbuka, alfabet)
- ▶ s přezkou, interpunkční znaménko, diakritické znaménko
 - ▶ *ch*
 - ▶ *, . ; : ? ! - (—) - ... „“ , ‘ » « ’ () [] /*
 - ▶ *ˇ ˘ ˙ ˚ ; ˛* (v češtině pouze nad písmeny)
- ▶ fonologický princip pravopisu s odchylkami:
 - ▶ *i/i, y/y* (*bít/být* × *бить/быть*)
 - ▶ *ě* (*děti* [d'et'i], *měsíc* [m'nesi:c], *pět* [pjet])
 - ▶ *ú/ů* (*kůra/kúra*)
 - ▶ *led* [let]
 - ▶ *denní* [dení]
- ▶ velká/malá písmena, tiskací/psací varianta
- ▶ pravopisně měkké, tvrdé, obojetné souhlásky, vyjmenovaná slova
- ▶ pravopis lexikální, morfologický, syntaktický

Obsah

Úvodní informace k předmětu

Osnova předmětu

O češtině obecně

Zvuková stránka češtiny

Grafická stránka češtiny

Morfematika

Domácí úkol

Morfematika

▶ morfém

- ▶ nulový morfém
- ▶ prázdný morfém
- ▶ alomorf
- ▶ morfematický šev
- ▶ morfematický uzel

▶ typy afixů

- ▶ tvarotvorné
- ▶ slovotvorné
- ▶ sufix
- ▶ prefix
- ▶ prefixoid
- ▶ postfix
- ▶ interfix
- ▶ infix
- ▶ cirkumfix
- ▶ koncovka
- ▶ kořen (radix)
- ▶ základ

Obsah

Úvodní informace k předmětu

Osnova předmětu

O češtině obecně

Zvuková stránka češtiny

Grafická stránka češtiny

Morfematika

Domácí úkol

Domácí úkol

Úkol na příště: naučit se korektorské značky

- ▶ ČSN 88 0410 *Korekturní znaménka pro sazbu. Pravidla používání* – ke stažení na internetu
- ▶ *Korektury a korekturní znaménka* (příloha časopisu Typografia 12/83) – budou ve studijních materiálech

Děkuji za pozornost.